

УДК: 316.334.5

Штик Ю. В.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та бізнес-технологій

Семенова Д. О.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та бізнес-технологій

Енес О. І.

здобувачка вищої освіти
Національний авіаційний університет (Київ)

ЕКОЛОГІЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Екологічна модернізація у країнах – явище складне і багаторівневе. Вона може розглядатися як модель екологічного менеджменту, яка спрямована на мінімізацію екологічних ризиків і передбачає поєднання прямого адміністративного управління та саморегулювання. Модернізація є екологічною стратегією, що базується на цій моделі, і передбачає соціальні зміни відповідно до сучасних екологічних вимог та норм, дотримання яких сприяє подоланню диспропорцій між людиною та навколишнім середовищем, суспільством та природою. Вона є механізмом переходу та підтримки сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, екологічна складова, екосистемні послуги, екологічна безпека, екологічна модернізація.

Екологічна модернізація – це комплекс технологічних, управлінських, господарських удосконалень та нововведень, здатних оптимізувати екологічні параметри навколишнього природного середовища, забезпечити адекватні умови та якість життя населення. Екомодернізація є переходом від деєкологізованого суспільства до екологічно орієнтованого шляхом поступових комплексних реформ. Вона передбачає процес удосконалення економічних, політичних та соціальних механізмів розвитку суспільства, освоєння передових для нинішнього історичного періоду індустріальних та інформаційних технологій, економічних форм, супутніх соціальних та політичних інститутів. Екологічна модернізація має стати загальнонаціональною стратегією, що забезпечить мобілізацію та концентрацію всіх ресурсів країни для вирішення загалом завдань модернізації.

Таким чином, мета тез – розробити теоретичні засади та науково підтверджені рекомендації щодо забезпечення екологічної безпеки з

урахуванням вимог екологічної модернізації, а також обґрунтувати організаційно-економічний механізм стратегічного управління безпекою під час реалізації державної екологічної політики.

Екомодернізація передбачає: трансформацію індустриального суспільства на засадах екологічної етики та використання високих технологій; суперіндустріалізацію, яка супроводжуватиметься якісним економічним зростанням (враховуватиме дефіцит ресурсів); переорієнтування технологій на відновлення екологічної рівноваги; технологічне подолання негативних наслідків (створення промислових екосистем); формування технологічного суспільства, що постійно розвивається. Прогрес у сфері інноваційних технологій сприяє відновленню екологічної рівноваги за допомогою екологізації технологічних процесів.

К. Бужимська визначає економічну модернізацію як процес, мета якого – підвищення екологічної безпеки виробничих процесів на підприємстві та виробленої ним продукції. Ініціаторами цього процесу, як правило, є громадськість та уповноважені державні органи з охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів, а зацікавленою стороною має бути все населення як країни, так і світу. Авторка підкреслює, що «завдання екологічної модернізації неможливо вирішити силами окремого підприємства, тут необхідна національна програма екологізації з використанням усіх можливих інструментів державного впливу на суб'єкти господарювання, але підприємства мають бути активними учасниками та ініціаторами екологічної модернізації в межах власних можливостей та компетенцій» [1, с. 102]. Н. Караєва стверджує, що зараз «основою парадигми сталого розвитку є теорія екологічної модернізації, що поєднає ідеї «зеленого капіталізму», теорії суспільства ризику та сталого розвитку» [2, с. 31].

Теорія екологічної модернізації розвивається в рамках інвайронментальної соціології (екосоціології), для якої навколишнє природне середовище служить контекстом міжлюдських взаємин, що вивчаються, а практика природокористування та екологічні дискурси – предметами вивчення. Екосоціологія зосереджує увагу власне на інвайронменталізмі, що сформувався на початку ХХ ст. як соціальний рух за якість довкілля [3, с. 16].

Теорія екологічної модернізації фокусується на вивченні змін інституційного розвитку, проте при цьому є кілька підходів. Відповідно до одного з них, центральним елементом екологічної модернізації вважається реструктуризація економіки, що включає зміни технологій та галузевої структури, тобто поєднання високого рівня економічного розвитку та незначного рівня впливу на довкілля. На думку деяких учених, це можуть бути державна екополітика та програма дій, у рамках яких відбуваються пошук альтернативних інноваційних підходів та впровадження механізмів їх реалізації у національній політиці. Окремі автори розглядають екологічну

модернізацію як своєрідну культурну політику. Для екологічної модернізації необхідно створити новий, привабливий дискурсивний аналіз шляхів розвитку. Основна ідея екологічної модернізації полягає в тому, що за допомогою нових соціальних практик можна знизити негативний вплив людства на навколишнє середовище, що сприятиме цивілізаційному зрушенню та сталому розвитку.

Ключовими елементами екологічної модернізації є: 1) екологічна політика, яка має базуватися на відсутності конфлікту між охороною природи та економічним зростанням, тобто вони мають поєднуватись та розвиватися; 2) цілі екологічної політики мають бути складовою загальної політики держави; 3) пошук альтернативних інноваційних підходів, імплементація економічних концепцій у механізми та принципи екологічної політики; 4) технічні інновації, запровадження нових промислових технологій шляхом реалізації рішень урядових структур.

Відомі такі екологічні імперативи модернізації.

1. Людські потреби природа повністю задовольнити неспроможна. Екологи розрахували щорічну межу допустимого використання ресурсів нашої планети. Методика, яку застосовують вчені з Global Footprint Network (група екологів в американському місті Окленд), дозволяє вимірювати поновлювані ресурси планети та розраховувати саме той день у році, з якого Земля вже не зможе відновити спожиті людиною ресурси. У 2017 р. ця «точка неповернення» припадала на 2 серпня. Якщо 1987 р. «кордоном неповернення» було 19 грудня, пізніше вона зміщувалася з кінця року до його середини. Для задоволення запитів нинішнього людства потрібно 1,7 таких планет, як Земля. Якщо ми не зупинимося, то у 2030 р. знадобляться вже дві планети, а до 2050 р. – три [4].

2. Залучення науки та технологій не лише до процесів ліквідації наслідків проблем навколишнього середовища, розвитку технологічних та організаційних інновацій, а й для запобігання ризикам та загрозам.

3. Реформування науки, технологій та політики на національному та глобальному рівнях, а також зміна їхньої ролі у питаннях забруднення навколишнього середовища. Для екологічної модернізації потрібні інновації та навчання, оскільки просвітництво та наука стають базовими модераторами цього процесу.

4. Міжнародне співробітництво. Оскільки біосферні процеси (циркуляція повітря та води, кругообіг речовин та енергії) є глобальними, для них не існує державних кордонів. Отже, вирішити такі проблеми, як глобальна зміна клімату, виснаження озонового шару, забруднення навколишнього природного середовища та космічного простору сміттям та різними відходами, зменшення біологічної різноманітності на планеті, забезпечення

раціонального природокористування можна за умови розвитку ефективної співпраці між країнами.

Екологічна модернізація знаменує собою перехід на основі комплексні реформи обліку і оподаткування екосистемних послуг за умов екологічно орієнтованого суспільства і має стати загальнонаціональною стратегією. Вона дозволяє вирішити дві принципово важливі групи завдань: пов'язаних, по-перше, з якісними змінами технологічної бази економіки та її інформаційною складовою, а також організаційно-виробничими факторами промислових підприємств; по-друге – із переходом на ресурсно-інноваційну стратегію розвитку. До форм екологічної модернізації, спрямованої на вирішення сучасних екологічних проблем в умовах обмеженості та виснаження екосистемних послуг належать: екологічно орієнтований розвиток промисловості; технологічні платформи екосистемного розвитку; екологізація економічного сталого розвитку; впровадження та розвиток чистих виробництв та екологічних технологій.

Список використаних джерел:

1. Бужимська К.О. Сутність та складові модернізаційної системи економіки. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. 2015. 2 (72). С. 100–104.
2. Караєва Н.В., Сегеда І.В. Генезис екологічної парадигми сталого розвитку цивілізації: сутність та етапи становлення. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2010. 7. С. 27–31. URL: http://economy.kpi.ua/files/files/6_kpi_2010_7.pdf
3. Хвесик М.А., Степаненко А.В., Обиход Г.О. та ін. Екологічна модернізація в системі природно-техногенної та екологічної безпеки : Монографія. Київ : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». 2016. 455 с.
4. Людство вичерпало ресурси: з 2 серпня 2022 року люди будуть жити на Землі в борг. URL: <http://ukr.media/science/315484/>